

Predmet C-745/19

**Sažetak zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 98. stavka 1.
Poslovnika Suda**

Datum podnošenja:

10. listopada 2019.

Sud koji je uputio zahtjev:

Sofijski rajonen sad (Bugarska)

Datum odluke kojom se upućuje zahtjev:

25. rujna 2019.

Tužitelji:

PH

OI

Tuženik:

„Eurobank Bulgaria” AD

Predmet glavnog postupka

Tužba za povrat promjenjivih kamata iz ugovora o zajmu koje su uplatila dva potrošača i za koje tvrde da su utvrđene prema nepoštenoj metodi, podredno za povrat dijela tih kamata

Predmet i pravna osnova zahtjeva za prethodnu odluku

Tumačenje članka 6. stavka 1. Direktive 93/13 u pogledu posljedica neprimjenjivanja potencijalno nepoštenih odredbi u potrošačkom ugovoru za one dijelove ugovora na koje se izravno ne odnosi navodna nepoštenost

Prethodna pitanja

1. Može li nacionalni sud, ako se ispostavi da je odredba koja se odnosi na jednostranu izmjenu kamatne stope u ugovoru o zajmu sklopljenom između

poduzetnika i potrošača nepoštena, pretpostaviti da su kamate koje treba platiti u skladu s ugovorom (unatoč drukčijem sporazumu u izvornom ugovoru) utvrđene u fiksnom iznosu u trenutku isplate zajma?

2. Ako je odgovor na prvo pitanje negativan: može li nacionalni sud, ako postoji nepoštena odredba kojom se promjenjiva kamatna stopa ne utvrđuje prema zakonitoj metodi, uopće dosuditi kamate?

3. Na koji način na odgovor na prva dva pitanja utječe činjenica da je potrošač tijekom otplate zajma pristao na primjenu metode obračuna kamatne stope koja ne sadržava nepoštene odredbe?

Navedene odredbe prava Unije i sudska praksa

Članak 6. stavak 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (SL 1993, L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.)

Presuda Suda od 14. lipnja 2012., Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, t. 65.)

Presuda Suda od 30. svibnja 2013., Asbeek Brusse i de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341)

Navedeni nacionalni propisi

Zakon za zadalženijata i dogovorite (Zakon o obveznim odnosima i ugovorima, u daljnjem tekstu: ZZD)

U skladu s člankom 26. stavkom 4. ZZD-a, ništavost pojedinih dijelova ne znači i ništavost ugovora ako ih se zamijeni pravno obvezujućim zakonskim odredbama ili ako se može pretpostaviti da bi pravni posao bio sklopljen i bez ništavih dijelova.

U skladu s člankom 365. ZZD-a, stranke nagodbom prekidaju pravni spor koji je pokrenut ili sprječavaju pokretanje pravnog spora međusobnim ustupcima; u skladu s člankom 366. ZZD-a, sporazum iz zabranjenog ugovora ništavan je čak i ako su se stranke složile o njegovoj ništavosti.

Zakon za zaštita na potrebitelite (Zakon o zaštiti potrošača, u daljnjem tekstu: ZZP, na snazi od 10. svibnja 2006.)

Članak 146. (1) Nepoštene odredbe u ugovorima su ništave, osim ako su se o njima vodili pojedinačni pregovori.

(3) Činjenica da su se o pojedinim uvjetima vodili pojedinačni pregovori ne znači da se ovo poglavlje ne primjenjuje na ostatak ugovora.

(5) Postojanje nepoštenih odredbi u potrošačkom ugovoru ne čini ga ništavim ako ugovor može postojati i bez tih odredbi.

Članak 147. (1) Odredbe u ugovorima koji se nude potrošačima trebaju biti jasne i nedvosmislene.

(2) Ako postoji dvojba u pogledu značenja pojedine odredbe, prednost ima tumačenje koje je povoljnije za potrošača.

Zakon za potrebitelskija kredit (Zakon o potrošačkom kreditu, u daljnjem tekstu: ZPK, na snazi od 1. svibnja 2010.)

Ovaj zakon sadržava određene zahtjeve u pogledu valjanosti ugovora o potrošačkom kreditu, a od srpnja 2014. odnosi se i na metode koje zajmodavac upotrebljava za utvrđivanje referentne kamatne stope. Međutim, u skladu sa stavkom 5. prijelaznih i završnih odredbi tog zakona, odredbe se ne primjenjuju na ugovore o potrošačkom kreditu sklopljene prije njegova stupanja na snagu.

Graždanski procesualen kodeks (Zakon o građanskom postupku, u daljnjem tekstu: GPK)

U skladu s člankom 280. GPK-a, presude donesene povodom žalbi u kojima sud proturječi odlukama o tumačenju Vrhoven kasacionen sada (Vrhovni kasacijski sud, u daljnjem tekstu: VKS), njegovoj sudskoj praksi ili presudama Suda Europske unije, mogu se pobijati žalbom u kasacijskom postupku pred VKS-om. U pravilu VKS sam odlučuje u predmetu i vraća ga samo ako su potrebne postupovne radnje. U slučaju vraćanja predmeta, postupak započinje nezakonitim postupanjem koje je dovelo do poništenja odluke. Rješenja VKS-a obvezujuća su u pogledu primjene i tumačenja zakona za sud kojem je vraćen predmet.

U Odluci br. 92/9.9.2019. VKS je utvrdio da ništavost sporazuma u ugovoru o bankovnom kreditu koja proizlazi iz članka 146. stavka 1. ZZP-a, a kojim se banci koja odobrava kredit daje pravo jednostrane izmjene kamatne stope na zajam u slučaju izmjene interne osnovne kamatne stope, ne dovodi do ništavosti sporazuma o plaćanju ugovorne kamatne stope koji je sadržan u istoj odredbi, pri čemu se ta stopa sastoji od zbroja interne osnovne kamatne stope banke koja je precizno (u postocima) procijenjena u trenutku potpisivanja ugovora i ugovorne naknade.

I u Odluci br. 198/18.1.2019., u sličnom slučaju u kojem je odredbom ugovora o zajmu kamatna stopa utvrđena kao promjenjiva, a koja se sastoji od dva dijela, fiksnog i promjenjivog, pri čemu se promjenjivi dio utvrđuje u skladu s internim pravilima banke te je konkretan iznos kamatne stope u trenutku sklapanja ugovora naveden u obliku fiksnoga broja, VKS je pretpostavio da jednostrana izmjena kamatne stope na zahtjev banke nije dopuštena. U ovom slučaju, međutim, VKS je predmet vratio Žalbenom sudu (drugostupanjskom sudu), uz uputu da se u novom postupku utvrdi iznos rata koje treba platiti u skladu s ugovorom uz

primjenu fiksne kamatne stope navedene u brojčanoj vrijednosti u odgovarajućoj odredbi.

Kratki prikaz činjenica i postupka

- 1 Tužitelji su 16. listopada 2007. s tuženikom sklopili ugovor o zajmu za izgradnju kuće u iznosu od 45 000 eura koji je trebao biti isplaćen u dvije rate i otplaćen u 252 jednake mjesečne rate.
- 2 U skladu s odredbama ugovora, tužitelji su se zadužili prema godišnjoj kamati u iznosu takozvane „osnovne kamatne stope” koju je tuženik odredio za ovu vrstu zajma, umanjeno za 0,15 %. U trenutku sklapanja ugovora osnovna kamatna stopa iznosila je 6,35 %. U ugovoru se izričito navodilo da se ne može pregovarati o osnovnoj kamatnoj stopi banke i da su njezine izmjene obvezujuće za stranke s trenutačnim učinkom.
- 3 Internim pravilima banke predviđa se da osnovnu kamatnu stopu obračunava poseban odjel, odnosno odbor za upravljanje aktivom i pasivom. Interna pravila ne sadržavaju određenu formulu za njezin obračun, već se u njima samo navode čimbenici za njezin obračun a da se pritom ne određuje odgovarajuće ponderiranje.
- 4 Odlukama odbora za upravljanje aktivom i pasivom od 24. svibnja 2008., 24. srpnja 2008., 16. listopada 2008., 24. lipnja 2011. i 24. listopada 2012. izmijenjena je kamatna stopa za zajam tužitelja te je iznosila 6,55 %, 7,05 %, 7,8 %, 8,05 % i 7,8 %. Od 2012. tužitelji kasne s plaćanjem nekoliko rata.
- 5 Stranke su 1. prosinca 2014. sklopile dodatni sporazum o izmjeni ugovora o zajmu. Njime se utvrdio iznos koji se duguje u skladu s izračunima banke te je propisano da se kamatna stopa sada izračunava kao zbroj referentne kamatne stope, šestomjesečnog EURIBOR-a i fiksne naknade. Jednako se postupilo i u dva dodatna sporazuma od 26. svibnja 2015. i 24. veljače 2017.

Bitni argumenti stranaka glavnog postupka

- 6 Tužitelji traže povrat kamata za razdoblje od 2. svibnja 2012. do 2. prosinca 2014., tijekom kojeg smatraju da su plaćali kamate koje nisu dugovali jer su bile obračunane u skladu s nepoštenim odredbama.
- 7 Tvrde da je potrebno izvršiti povrat svih kamata plaćenih po kreditu tijekom navedenog razdoblja. U prilog svojoj tvrdnji navode da je metoda koju je banka upotrijebila za utvrđivanje kamatne stope bila nepoštena. Slijedom toga, cijela odredba o ugovornoj kamati nema učinak te se ne duguju kamate po zajmu.
- 8 Podredno traže povrat iznosa koji treba obračunati primjenom izvorne kamatne stope navedene u njihovu ugovoru o zajmu. U tom se pogledu oslanjaju na

stajalište koje prevladava u bugarskoj sudskoj praksi prema kojem se, ako je način utvrđivanja varijabilne kamatne stope u ugovoru nezakonito dogovoren, ali se u ugovoru iznos kamate u trenutku isplate zajma izričito navodi kao brojčana vrijednost, ta se kamatna stopa koja se navodi u ugovoru kao brojčana vrijednost treba primjenjivati kao stopa utvrđena tijekom cijelog trajanja ugovora.

- 9 Tuženik tvrdi da su se o odredbama vodili pojedinačni pregovori (pitanje o kojem će odlučiti nacionalni sud u postupku). Podredno tuženik tvrdi da odredbe nisu nepoštene.

Kratki pregled obrazloženja zahtjeva za prethodnu odluku

- 10 U ovom slučaju, odredba o izmjeni kamatne stope u pogledu uvjeta izmjene mogla bi biti nepoštena, ali se ne može smatrati nepoštenom u pogledu utvrđivanja iznosa kamatne stope u trenutku sklapanja ugovora. Ako bi sud koji je uputio zahtjev slijedio prevladavajući stav u sudskoj praksi i utvrdio fiksnu kamatnu stopu za ugovor o zajmu, ne bi poštovao volju stranaka koje su izričito dogovorile promjenjivu kamatnu stopu. Nepoštovanje volje stranaka moglo bi se samo po sebi tumačiti kao nepovoljan učinak na potrošača.
- 11 Postoji sukob između dvaju priznatih načela prava Unije. S jedne strane, člankom 6. stavkom 1. Direktive 93/13 zahtijeva se da sud zadrži one dijelove ugovora na koje ne utječu nepoštene odredbe. Tim se pravilom jamči ugovorna sloboda stranaka. S druge strane, u presudama Banco Espanol de Crédito (C-618/10) i Asbeek Brusse i de Man Garabito (C-488/11), Sud Europske unije od nacionalnog suda zahtijeva da formalnu ravnotežu prava koja imaju stranke zamijeni djelotvornom ravnotežom kojom se potrošača oslobađa od odredbi koje na njega imaju nepovoljan učinak.
- 12 Treba pobliže objasniti sudsku praksu Suda Europske unije u pogledu ugovora o zajmu s promjenjivom kamatnom stopom. Problem nastaje kada se kamatna stopa sastoji od dva dijela, fiksnog i promjenjivog, i kada promjenjivi dio nije opći burzovni indeks, nego ga je zajmodavac odredio na temelju skupa čimbenika. U tim slučajevima, kada se promjenjivi dio ne temelji ni na određenoj formuli ni na skupu objektivnih čimbenika s jasnim ponderom, ugovorna kamatna stopa ne zadovoljava standarde pravičnosti.
- 13 Pitanje se odnosi na to koja su ograničenja dopuštena u pogledu nepoštovanja volje stranaka u skladu s oba navedena načela.
- 14 Također valja ispitati je li dopušteno da potrošač pristane na učinak potencijalno nepoštene odredbe u slučaju naknadne zakonite izmjene ugovora s poduzetnikom te u kontekstu te izmjene valja odgovoriti na pitanje dovodi li takav pojedinačni sporazum do ukidanja obveze suda da oslobodi potrošača odredbe koju je prvobitno prihvatio, a koja može biti nepoštena ako potrošač prihvati njezin učinak nakon pojedinačnih pregovora s poduzetnikom s kojim je sklopio valjan ugovor bez nepoštenih odredbi.

- 15 U slučaju takvih izmjena ugovora, stranke se obično dogovaraju o dva pitanja: o iznosu već nastale obveze (na koju se odnosi učinak potencijalno nepoštene odredbe) i o novom pristupu prilikom određivanja obveza koje proizlaze iz zajma (u pogledu kojih se u ovom slučaju ne pozivaju na nepoštene odredbe). Upitno je utječe li i na koji način ništavost jednog sporazuma (o utvrđivanju iznosa duga) na ništavost drugog (o određivanju nove metode obračuna kamata).
- 16 Postoje četiri moguća odgovora na pitanje načina utvrđivanja kamata u slučaju prvobitno nepošteno ugovorene promjenjive kamate.
- 17 Kao prvo, postoji mogućnost da sud pretvori kamatu u fiksnu kamatu. Međutim, to je rješenje u suprotnosti s izričitom voljom potrošača. Jedini način na koji bi se potrošaču omogućilo ostvarivanje koristi od povoljnijih kamatnih stopa na tržištu bilo bi osiguravanje financiranja od drugog poduzetnika nakon prijevremene otplate zajma. To rješenje sa sobom nosi i rizik da zajmodavac kao pružatelj usluge može radije primijeniti nepoštene odredbe o izmjeni kamatne stope jer bi potrošači koji ne zahtijevaju ostvarivanje svojih prava trebali platiti veće kamate, dok bi potrošači koji se pozivaju na nepoštene odredbe i dalje bili obvezni plaćati kamate najmanje po stopi koja je prvobitno navedena u ugovoru. Time bi se poduzetniku osigurala dobit.
- 18 Kao drugo, moglo bi se pretpostaviti da bi u slučaju nepoštenih odredbi o određivanju metode izmjene promjenjive kamatne stope potrošač i dalje bio dužan plaćati samo fiksni dio kamatne stope. Ta bi mogućnost bila u skladu s voljom stranaka i približila bi se standardu utvrđenom u presudama Banco Espanol de Crédito (C-618/10) i Asbeek Brusse i de Man Garabito (C-488/11): sud ne zamjenjuje volju stranaka, nego „briše” dio na koji utječe bilo kakva moguća nepoštenost. To je rješenje prihvatljivo jer se njime sankcionira zajmodavac koji postupuje na nezakonit način. Međutim, ono nije provedivo ako je fiksni dio kamatne stope, kao u ovom slučaju, negativan i iznosi -0,15 %.
- 19 Kao treće, moglo bi se pretpostaviti da potrošač uopće ne duguje kamate u slučaju utvrđivanja promjenjive kamatne stope na temelju nepoštenih odredbi. To rješenje djeluje najviše odvraćajuće na nepoštene poduzetnike. S druge strane, ugovor o zajmu postaje sredstvo besplatnog financiranja. Problem u pogledu tog rješenja jest mogućnost da sud određene osobe „oslobodi” obveza ako postupuje previše slobodno pri proglašavanju takvih odredbi ništavima.
- 20 Kao četvrto, postoji mogućnost da nacionalni sud zamijeni nepošteni sporazum o promjenjivoj kamatnoj stopi bilo kojim kamatnim indeksom, primjerice zakonskom kamatnom stopom ili prosječnom tržišnom kamatnom stopom za zajam u istom iznosu, s istim osiguranjem i istim rokom otplate. Tim se rješenjem ni na koji način ne poštuje volja stranaka i ta se volja zamjenjuje voljom suda.
- 21 U pogledu posljedica naknadne izmjene potrošačkog ugovora koji sadržava nepoštene odredbe sud koji je uputio zahtjev također smatra da postoji nekoliko rješenja.

- 22 Kao prvo, moguće je da odluka o zamjeni nepoštenih odredbi odredbom koja nije nepoštena i koja ima budući učinak, a koju su dogovorile stranke ne utječe na nepostojanje učinka ugovora u njegovu dijelu na koji utječe nepoštenost. U skladu s tim rješenjem, potrošač ne bi bio vezan ugovorom izmijenjenim u njegovu korist ako bi ga ta izmjena dovela u nepovoljniji položaj u odnosu na slučaj u kojem nepoštenih odredbi za njega nisu stupile na snagu u bilo kojem trenutku tijekom valjanosti ugovora. Tim se rješenjem jača funkcija pravnog instituta sankcioniranja nepoštenih odredbi. Uspostavljanjem takvog pravila zauzvrat bi se odvratilo poduzetnike da dobrovoljno poboljšaju položaj potrošača i stvorilo uvjete za povećanje broja sudskih postupaka.
- 23 Kao drugo, moguće je da bi se izmjenom ugovora na koji utječu nepoštenih odredbi, na temelju koje potrošač pristaje preuzeti dio posljedica koje proizlaze iz ugovora u zamjenu za usklađivanje ugovora sa zakonom, u potpunosti uklonile nepovoljne posljedice za potrošača. To bi rješenje bilo u skladu s pravilom prema kojem odredbe ugovora o kojima su se vodili pojedinačni pregovori nikada nisu nepoštenih kao i s načelom autonomije volje. Međutim, to bi rješenje manje informiranu stranku moglo dovesti u situaciju u kojoj bi mogla nepovratno naštetiti svojim interesima. S druge strane, bilo bi razumno pretpostaviti da bi takvo usklađivanje ugovora bilo moguće ako bi potrošač bio izričito obaviješten o postojanju nepoštenih odredbi.
- 24 Kao treće, učinak sporazuma o izmjeni ugovora kojima se mijenjaju nepoštenih odredbi mogao bi se održati, ali samo djelomično. U tom bi slučaju nacionalni sud trebao utvrditi kakav bi učinak ugovor imao bez nepoštenih odredbi do trenutka izmjene. Međutim, od trenutka sklapanja ugovora o izmjeni koja je u skladu sa zakonom trebala bi se primijeniti volja stranke koja nema nedostatke. Taj je pristup uravnotežen i štiti volju stranaka i interes potrošača. Međutim, ne bi se mogao provesti ako bi se pretpostavilo da potrošač uopće ne duguje kamatu ako je ugovor o zajmu prvotno sklopljen s nepoštenim odredbama kojima se određuje način utvrđivanja promjenjive kamatne stope.